

ADAM

Upadek Adama to – w interpretacji Milтона – zdarzenie odrębne od upadku Ewy. W dziewiątej księdze *Raju utraconego*, zawierającej szczegółowy opis upadku pierwszych ludzi, Adam zastaje Ewę w stanie upojenia po zaspokojeniu głodu, który wzbudził w niej swoimi podszeptami i pochlebstwami Szatan. Milton opisuje sam akt konsumpcji zakazanego owocu w sposób dosadny, pragnąc uwydatnić, że motyw duchowy popychający Ewę ku nieposłuszeństwu, czyli pragnienie wiedzy, jest ułudą: „Łakomie żarła bez wstrzemięźliwości, / A nie wiedziała, że Śmierć swoją zjada [...]”⁵⁰. Zastając żonę tak przemienioną („[...] syta, pijana jak winem, / Uciechy pełna, szczerze rozbawiona, / Zadowolona”⁵¹), Adam jest niczym sparaliżowany: „odrętwiały”⁵², „błady”⁵³ i „oniemiał”⁵⁴. Jeśli wcześniej Szatan nie krył swojego erotycznego zafascynowania Ewą, to słowa Adama, które teraz padają, stanowią odpowiedź na tamte aluzje. Sugestie, że doszło do uwiedzenia, a być może do gwałtu, ponownie wskazują, że nastąpiło pogrążenie się człowieka w cielesności. Adam mówi:

O najpiękniejsze stworzenie [...]
 [...]
 Jakże zginęłaś, jak nagle zginęłaś,
 Zhańbiona, z cnoty obrana, oddana
 Śmierci!⁵⁵

Problem natury doktrynalnej, z jakim musi się w tym momencie zmierzyć Milton, polega na znalezieniu argumentów, które pozwoliłyby Adamowi pozostać przy Ewie i tym samym odwrócić się od Boga. Innymi słowy, Adam również musi zgrzeszyć, musi okazać nieposłuszeństwo swemu Stwórcy i uczynić to w sposób przekonujący, odpowiadający jego naturze istoty, która przewyższa partnerkę pod względem intelektualnym⁵⁶. Innymi słowy, grzech Adama (również) winien spełniać podstawowe warunki występku: być świadomym i dobrowolnym aktem nieposłuszeństwa (sprzeniewierzeniem się zakazowi).

⁵⁰ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1008-1009, s. 266; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 791-794.

⁵¹ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1010-1012, s. 266; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 793-794.

⁵² T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1133, s. 269; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 890.

⁵³ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1138, s. 269; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 894.

⁵⁴ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1138, s. 269; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 894.

⁵⁵ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1141-1148, s. 270; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 896-901.

⁵⁶ W swoim określeniu Adama Szatan używa słów „higher intellectual” (t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 483). Maciej Słomczyński przekłada je jako „wyższy umysł” (t e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 614-615, s. 256).

Jednocześnie musi różnić się od grzechu Ewy, uwydatniając i niejako wyrażając różnicę między kobietą a mężczyzną.

I rzeczywiście różnica jest znaczna, zarówno jeśli chodzi o motywację, jak i o sam akt. Podczas gdy Ewa motywowana jest miłością własną i czymś, co można by nazwać kompleksem niższości, Adam kieruje się szlachetnymi pobudkami. Wygłasza poruszającą deklarację miłości, której konkluzja brzmi: „stracić cię to stracić siebie”⁵⁷. Odpowiedź Ewy jest uznaniem faktu, że występki Adama nosi znamiona czynu szlachetnego: „O wielka próbo wspaniałej miłości, / Świadectwo godne, przykładzie wysoki [...]”⁵⁸. Dalej zaś czytamy:

To powiedziawszy, wzięła go w objęcia,
Płacząc z radości czulej, gdyż podbiło
Ją to, że jest tak wzniosła miłość jego.
Dla niej naraził się on na gniew Boży
Lub na Śmierć⁵⁹.

Mimo wszystko jednak nie jest to moment wzniosły ani dla poety, ani dla czytelnika. Milton śpieszy podkreślić, że oboje – również Adam – mijają się z prawdziwą, bogobojną słusnością, że zbliżenie to jest przecież grzeszne:

Szczodrze narwała mu pięknych owoców,
Wielce kuszących; on jeść się nie wahał
Wbrew rozsądkowi, a nie był zwiedziony,
Ale podbity jej niewieścim czarem⁶⁰.

Czytelnik, w szczególności czytelnik współczesny, ponownie staje więc przed dylematem, musząc wybrać między prawdą emocjonalną a doktryną, które pozostają ze sobą w konflikcie. Być może Milton świadom był zakłopotania, w jakie wprawiał w ten sposób czytelnika, człowieka „skażonego” przecież grzechem i niepotrafiącego zawiesić empatii w tak wzruszającym momencie. Osobiście wyczuwam w przypadku tego konfliktu klęskę teologii, której prawdom trudno jest przezwyciężyć emotywną więź, która nieuchronnie zadzierzgnęła się między czytelnikiem a parą grzeszników:

Wnętrznosci Ziemi zadrzały jak w bólu,
Drugi jęk z siebie wydała Natura,

⁵⁷ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1219, s. 271; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 959.

⁵⁸ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1221-1222, s. 271; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 961-962.

⁵⁹ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1255-1259, s. 272; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 990-993.

⁶⁰ T e n ż e, *Raj utracony*, ks. IX, w. 1262-1265, s. 272n.; por. t e n ż e, *Paradise Lost*, ks. IX, w. 994-999.

Niebiosa chmurą okryły się czarna,
Grom się przetoczył, parę smutnych kropel
Jak łzy upadło, bowiem się dopełnił
Ów Grzech Śmiertelny najpierwszy. [...]